

Analizuojami pietų aukštaičių ir rytų aukštaičių vilniškių šnektose įvairiai kirčiuojami *ijo* kamieno žodžiai pirmiausia lygintini su bendrašakniais atitikmenimis latvių kalboje. Šios kalbos daiktavardžių akcentuacija gali rodyti tam tikrus lietuvių kalbos žodžių kirčiavimo dėsningumus¹⁷. Net keliolika straipsnyje nagrinėjamų *ijo* kamieno daiktavardžių turi bendrašaknių atitikmenų latvių kalboje su laužtine arba tęstine priegaide (žr. lentelę).

Lentelė. Daiktavardžių, latvių kalboje turinčių bendrašaknių atitikmenų su laužtine arba tęstine priegaide, kirčiavimo įvairavimas pietų aukštaičių ir rytų aukštaičių vilniškių šnektose

Latvių ir lietuvių kalbų bendrašaknių daiktavardžių priegaidės			
Latvių ¹⁸ laužtinė (^)	Lietuvių akūtas	Latvių tęstinė (~)	Lietuvių akūtas
	Kirčiuotė		Kirčiuotė
āzis	ožys 3/4	brālis	brōlis 1 / broļys 3
sprīdis	sprindys 3 / sprindis 1	kalvis	kālvīs 1 / kalvys 3/4
uōšvis ¹⁹	uošvis 1, uošviai 4 / uošviai 1	klāns	klōnis 1 / klōnis 2
vēzis	vēžys 3/4	māls ²⁰	mōlis 1 / molys 3
zāļktis ²¹	žaltys 3/4	peīlis	peīlis 2 / peilys 4
		ziņis	žinis 1 / žirnys 3

Iš lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad pietų aukštaičių ir rytų aukštaičių vilniškių šnektose didesnė akcentinių paradigmų įvairovė būdinga daiktavardžiams, kuriuos latvių kalboje atliepia bendrašakniai atitikmenys su laužtine šaknies priegaide. Šios grupės žodžiai tiriamų šnektų plote turi trečiosios ir ketvirtosios, pvz.: *ožys* (3 / 4), bei trečiosios ir pirmosios, pvz.: *sprindys* (3) / *sprindis* (1), kirčiuočių gretybų. Apibendrinant lentelėje pateiktus duomenis konstatuotina, kad dauguma šios grupės daiktavardžių kirčiuojami pagal kilnojamojo ir galūninio kirčiavimo paradigmas. Kitaip sakant, senieji akūtinės šaknies oksitonai linkę išlaikyti kirčiuotą vienaskaitos vardininko galūnę *-ys*, išskyrus pagal pirmąją akcentinę paradigmą visame plote kirčiuojamą daiktavardį *uošvis* ir dalyje vakarų dzūkų šnektų aptinkamą šakninio kirčiavimo variantą *sprindis*²². Iš sukauptos medžiagos matyti, kad daiktavardžių *ožys*, *sprindys*, *vēžys* ir *žaltys* tiriamose šnektose vyrauja trečiosios kirčiuotės variantai, kitų akcentinių paradigmų gretybės užrašomos rečiau (žr. 1 pav., plg. LKA III, žemėl. Nr. 8).

Pietų aukštaičių ir rytų aukštaičių vilniškių šnektose senesnę kirčiavimo paradigmą gana gerai išlaikę ir daiktavardžiai, latvių kalboje turintys bendrašaknių atitikmenų su tęstine

¹⁷ Žr.: J. Endzelins, *Darbu izlase*, Rīgā, 1971, t. 1, p. 117–132; plg. P. Skardžius, *Daukšos...*, p. 15; J. Kazlauskas, *ibid.*, p. 43.

¹⁸ Latvių kalbos duomenys rinkti iš K. Mülenbacho ir J. Endzelyno žodyno (ME I–IV).

¹⁹ Plg. dar la. *uōsis*; žr.: E. Fraenkel, *Litauisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, 1965, t. 2, p. 1168; A. Sabaliauskas, *Lietuvių kalbos leksika*, Vilnius, 1990, p. 148.

²⁰ Žr.: P. Skardžius, *ibid.*, p. 15; čia la. *mālis* pateiktas kaip bendrašaknis lie. *mōlis* atitikmuo. Kituose šaltiniuose nurodomas o kamieno daiktavardis *māls*, patvirtinantis, kad lie. *mōlis* gali būti laikomas baritonu; žr.: E. Fraenkel, *Litauisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, 1955, t. 1, p. 431, 463; žr. dar A. Sabaliauskas, *ibid.*, p. 160–161 ir ten min. lit.

²¹ Žr.: P. Skardžius, *ibid.*, p. 15; čia la. *zāltis* nurodytas kaip lie. *žaltys* atitikmuo.

²² Akūtinės šaknies oksitono *sprindys* formos šiame plote aptinkamos retai (plg. LKA III, žemėl. Nr. 8). Plg. dar *uosys* (3) LzŽ 275 / *uosys* (4) Lz (LKŽ XVII 493). Latvių kalbos bendrašaknis atitikmuo *uōsis* neleidžia teigti šio žodžio kilnojamojo kirčiavimo paradigmą buvus senesnę, bet ir neatmeta tokios galimybės.